

# Κλινικές δραστηριότητες του Οδοντιατρικού Τμήματος - Ειδικής Μονάδας ΑΜΕΑ του Γενικού Νοσοκομείου «Ασκληπιείο Βούλας»

Φλώρα Ζερβού - Βάλβη<sup>1</sup>, Ιωάννης Φανδρίδης<sup>1</sup>, Αικατερίνη Δημητρίου<sup>1</sup>, Αγγελική Γιαννοπούλου<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Οδοντιατρικό Τμήμα, Γενικό Νοσοκομείο «Ασκληπιείο Βούλας», Βούλα

<sup>2</sup> Παραρτήματα Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας (ΠΑΑΠΑΒ)

Clinical activities of of the Dental Department  
of “Asklepieion Voula’s” General Hospital

F. Zervou-Valvi<sup>1</sup>, J. Fandridis<sup>1</sup>, Aik. Dimitriou<sup>1</sup>, A. Giannopoulou<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Dental Department of “Asklepieion Voula’s” General Hospital

<sup>2</sup> National Institute for patients with intellectual and physical impairment

## Κατηγορία εργασίας:

Παρουσίαση δραστηριοτήτων Τμημάτων του Νοσοκομείου

## Ίδρυμα προέλευσης:

Οδοντιατρικό Τμήμα - Ειδική Μονάδα ΑΜΕΑ ΓΝ «Ασκληπιείο Βούλας», Βούλα

Αλληλογραφία: Φλώρα Ζερβού-Βάλβη, Οδοντιατρικό Τμήμα - Ειδική Μονάδα ΑΜΕΑ ΓΝ «Ασκληπιείο Βούλας», Β. Παύλου 1, ΤΚ 16673, Βούλα, τηλ. 2132163321,

e-mail: florazervouvalvi@hotmail.com

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

**Κύριο έργο των Νοσοκομειακών Οδοντιατρικών Τμημάτων (NOT) αποτελεί η παροχή Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε ασθενείς με γενικά νοσήματα και σε ειδικούς ασθενείς (ΑμεΑ) που δεν συνεργάζονται με τον οδοντίατρο, όπως εξάλλου ορίζεται και από την οικεία Υπουργική Απόφαση (ΥΑ) για τα NOT του ΕΣΥ. Δυστυχώς, όμως, αυτό το έργο δεν είναι δεδομένο για όλα τα NOT.**

**Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση των κλινικών δραστηριοτήτων του Οδοντιατρικού Τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου «Ασκληπιείο Βούλας» με στόχο αυτές να γίνουν ευρύτερα γνωστές στην ιατρική κοινότητα προς πληρέστερη αντιμετώπιση των ασθενών.**

**Για τον σκοπό αυτόν έγινε κριτική μελέτη και αξιολόγηση των σχετικών αρχείων του Τμήματος της τελευταίας δεκαετίας (2008-2017).**

**Η μελέτη αυτή έδειξε τα ακόλουθα:**

**Το Τμήμα έχει αναπτύξει όλες τις κλινικές δραστηριότητες που περιγράφονται στην εν λόγω ΥΑ. Ειδικότερα, στα πλαίσια του Οδοντιατρικού Τμήματος λειτουργεί από το 1995 Μονάδα για Οδοντοθεραπεία Ενηλίκων Ατόμων με Αναπηρία όπου γίνεται αντιμετώπιση των ΑμεΑ και στο χειρουργείο με γενική αναισθησία. Επιπλέον έχει οργανώσει και λειτουργεί δύο εξειδικευμένα ιατρεία, το Στοματολογικό Ιατρείο και το Ιατρείο Μικρής Χειρουργικής Στόματος.**

**Από το σύνολο των συνεδριών το 67% είναι τακτικές και το 33% έκτακτες. Οι ασθενείς**

αυτοί είτε προσέρχονται αυθορμητώς είτε παραπέμπονται από άλλα NOT και γενικότερα τον Δημόσιο Τομέα αλλά και από ελεύθερους επαγγελματίες, οδοντιάτρους και ιατρούς. Προσπάθειες καταβάλλονται για την αποκατάσταση όλων των οδοντοθεραπευτικών αναγκών τους (εκτός των προσθετικών).

Από τις τακτικές συνεδρίες περί τα 4/5 αφορούν σε επανεξετάσεις, περί δε το 1/5 σε εσωτερικούς ασθενείς, ευρήματα που δείχνουν την προσπάθεια που καταβάλλεται ώστε ο ασθενής να αντιμετωπίζεται σε τακτική οργανωμένη βάση. Επίσης, από τις τακτικές συνεδρίες ποσοστό 55% πραγματοποιείται σε άτομα με βεβαρημένο ιατρικό ιστορικό ή/και αναπηρία. Ιδιαίτερα τα ΑμεΑ προσέρχονται από όλες τις γεωγραφικές περιοχές της χώρας. Η μεγάλη αυτή προσέλευση ΑμεΑ οφείλεται τόσο στην προτίμηση στο Τμήμα μας όσο και στην έλλειψη επαρκούς αριθμού αντίστοιχων μονάδων στο ΕΣΥ για οδοντοθεραπεία υπό γενική αναισθησία.

Επίσης το Τμήμα συμμετέχει σε διάφορα προγράμματα πρόληψης και θεραπείας ασθενών

του Νοσοκομείου αλλά και της κοινότητας.

Η ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων επιτρέπει την πρόσβαση και την παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης σε όλους τους ασθενείς. Η μεγαλύτερη επικέντρωση στους βεβαρημένους ασθενείς και στα ΑμεΑ, που αποτελεί και το μείζον καθήκον της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής, συναρτάται με την έκδοση σύγχρονης ΥΑ που θα αποσαφηνίσει και επικαιροποιήσει το κλινικό αντικείμενο. Η πλήρης ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων από όλα τα NOT, θα αναβαθμίσει τα μέγιστα τις παρεχόμενες υπηρεσίες και θα διασφαλίσει την ισότιμη πρόσβαση των πολιτών σε αυτές. Βάση αυτής της ανάπτυξης θα αποτελέσει η ειδική εκπαίδευση των υπηρετούντων στο ΕΣΥ οδοντιάτρων και η καθιέρωση της ειδικότητας της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής – Οδοντιατρικής Ειδικής Φροντίδας.

Λέξεις κλειδιά: Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ), Οδοντιατρική φροντίδα, Νοσοκομειακή Οδοντιατρική, Ειδική φροντίδα.

## ABSTRACT

The major task of the Hospital Dental Departments (HDD) is the provision of dental care to patients with systemic diseases and to people with disabilities that do not cooperate with the dentist, as defined by the relevant ministerial ruling of 1990. Unfortunately, not all of these activities are held by all the HDD.

The purpose of this study is to present the clinical activities of the Dental Department of "Asklepieion Voula's" General Hospital in order to become more widely known in the medical community for fuller treatment of patients.

The material derives from the records of the Department of the last decade (2008-2017).

The findings showed that there is a considerable compliance with the relevant ministerial ruling. Specifically since 1995 a Special Dental Unit for adults with disabilities is operating. The majority of disabled persons who cannot cooperate with the dentist are treated under general anesthesia. The people treated at the Dental Clinic are either outpatients or inpatients, referred to us by primary health care units or hospitals or by their own initiative, admitted through the emergency department or not. Efforts are made for treating

all their conservative dental needs. 55% of the patients treated at a regular basis are medically compromised and/or disabled. This large turnout of disabled is due both to the preference for our Department and to the lack of a sufficient number of similar units in the NHS for dental treatment under general anesthesia.

The Department also participates in various prevention and treatment programs for patients of the hospital but also in the community.

The development of these activities allows the access and provision of dental care to all patients. The greater focus on medically compromised patients and on people with disabilities, which is the major task of Hospital Dentistry, is related to a modern version of ministerial ruling which will clarify and update the clinical object. The full development of these activities by all the HDD will upgrade the services and will ensure the equal access of citizens to them. The basis of this development will be the special training of NHS dentists and the establishment of the specialty of Hospital Dentistry - Special Care Dentistry.

Key words: National Health System; Dental treatment; Hospital Dentistry; Medically compromised patients; Special needs persons

## Εισαγωγή

Η Οδοντιατρική Ειδικής Φροντίδας (ΟΕΦ - Special Care Dentistry, SCD) είναι ο κλάδος της Οδοντιατρικής, ο οποίος παρέχει πρόληψη και θεραπεία στις παθήσεις του στόματος σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες που αδυνατούν να δεχθούν τη συνήθη οδοντιατρική περίθαλψη εξαιτίας κάποιας σωματικής, πνευματικής, ιατρικής, ψυχικής, νοητικής ή κοινωνικής δυσλειτουργίας ή αναπηρίας ή όπως συμβαίνει συχνότερα εξαιτίας συνδυασμού των προαναφερθέντων παραγόντων. Αντικείμενο της SCD είναι η βελτίωση της στοματικής υγείας των ανωτέρω ατόμων, που είθισται να αναφέρονται ως ειδικοί ασθενείς<sup>1-3</sup>.

Η Νοσοκομειακή Οδοντιατρική (ΝΟ - Hospital Dentistry, HD) είναι Οδοντιατρική Ειδικής Φροντίδας, της οποίας αντικείμενο είναι η παροχή ολοκληρωμένης οδοντιατρικής φροντίδας στους ειδικούς ασθενείς που χρειάζονται τη στήριξη του νοσοκομειακού περιβάλλοντος, δηλ. στους πλέον βεβαρημένους από αυτούς. Δύο ιδιαίτερες δραστηριότητες της ΝΟ είναι η αντιμετώπιση στο Χειρουργείο και η Νοσηλεία ασθενών για οδοντιατρικούς λόγους<sup>4,5</sup>.

Το πλαίσιο της Δευτεροβάθμιας Οδοντιατρικής Περίθαλψης στο ΕΣΥ, δηλαδή το περιεχόμενο της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής, καθορίστηκε με Υπουργική Απόφαση (Α3β/3984/26-3-1990, ΦΕΚ 239, τεύχος Β', 6-4-1990), η οποία εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα<sup>6</sup>.

Η έννοια της Δευτεροβάθμιας Οδοντιατρικής Περίθαλψης σύμφωνα με αυτήν περιλαμβάνει:

1. Παροχή Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε ασθενείς με γενικά νοσήματα όπως μεταβολικά και ενδοκρινών αδένων, κυκλοφοριακά, καρδιοπάθειες, αιμορραγικές διαθέσεις, πολυμεταγγιζόμενα άτομα κ.λπ., τα οποία προκειμένου να αντιμετωπισθούν έχουν ανάγκη νοσοκομειακού περιβάλλοντος, όπου υπάρχει δυνατότητα παρέμβασης αν χρειασθεί, άλλης ιατρικής ειδικότητας και ακόμη λόγω της ειδικής γνώσης και εμπειρίας του Νοσοκομειακού Οδοντιάτρου για την αντιμετώπισή τους. Για τους ασθενείς της κατηγορίας αυτής απαιτείται η συνεργασία με τον θεράποντα ιατρό.
2. Άμεση αντιμετώπιση περιστατικών που έχουν ανάγκη αρχικής εκτίμησης και προσφοράς επείγουσας φροντίδας (π.χ. ασθενείς με κατάγματα γνάθων κ.λπ.) μέχρις ότου διακομισθούν σε Κέντρα Τριτοβάθμιας Οδοντιατρικής Περίθαλψης.
3. Παροχή Δευτεροβάθμιας Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε ασθενείς που νοσηλεύονται για τα νοσήματα αυτά στα Νοσοκομεία ή παραπέμπονται από τα Κέντρα Υγείας της περιοχής τους, από τους ελευθεροεπαγγελματίες οδοντιάτρους ή από τα ασφαλιστικά ταμεία.
4. Παροχή Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε ειδικούς ασθενείς που δεν συνεργάζονται με τον Οδοντίατρο

(άτομα με εγκεφαλική παράλυση, αυτισμό, σ. Down κ.λπ.), όπου κατά κανόνα είναι δυνατό να γίνει με γενική αναισθησία.

5. Παροχή Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε ασθενείς με ψυχικά νοσήματα ή χρόνιες νευρολογικές παθήσεις. Η κάλυψη των ασθενών αυτών πρέπει να γίνεται σε Ψυχιατρικά Νοσοκομεία που διαθέτουν Οδοντιατρικό Τμήμα.
6. Παροχή Οδοντιατρικής Περίθαλψης σε φορείς-ασθενείς με λοιμώδη νοσήματα (AIDS - Ηπατίτιδα Β)

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα Υπουργική Απόφαση (ΥΑ) όλα τα Νοσοκομειακά Οδοντιατρικά Τμήματα (ΝΟΤ) οφείλουν να αντιμετωπίζουν τις ανωτέρω ομάδες ασθενών παρέχοντας κάθε είδους οδοντιατρική πράξη (εκτός προσθετικής με ορισμένες εξαιρέσεις), συντηρητική ή χειρουργική, με τοπική ή γενική αναισθησία. Δυστυχώς, όμως, αυτό το έργο δεν είναι δεδομένο για όλα τα Οδοντιατρικά Τμήματα των Νοσοκομείων.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση των κλινικών δραστηριοτήτων του Οδοντιατρικού Τμήματος του Γενικού Νοσοκομείου «Ασκληπιείο Βούλας» με στόχο αυτές να γίνουν ευρύτερα γνωστές στην ιατρική κοινότητα προς πληρέστερη αντιμετώπιση των ασθενών.

## Υλικό και μέθοδος

Κριτική μελέτη και αξιολόγηση των αρχείων του Οδοντιατρικού Τμήματος - Ειδικής Μονάδας ΑμεΑ του Γενικού Νοσοκομείου «Ασκληπιείο Βούλας». Συγκεκριμένα:

- των πεπραγμένων της τελευταίας δεκαετίας (2008 - 2017) ως προς τις κλινικές δραστηριότητες,
- των βιβλίων τακτικών και εκτάκτων και
- του βιβλίου χειρουργείου.

## Αποτελέσματα

### Ι. Κλινικό αντικείμενο

Όπως φαίνεται από την ανάλυση του αντίστοιχου υλικού, το κλινικό αντικείμενο του Οδοντιατρικού Τμήματος - Ειδικής Μονάδας ΑμεΑ του Ασκληπιείου Βούλας περιλαμβάνει:

- Παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης σε ασθενείς με συστηματικά νοσήματα, ογκολογικούς, γηριατρικούς, ψυχιατρικούς κ.ά., σε επίπεδο πρόληψης και θεραπείας.
- Παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης σε άτομα με ειδικές ανάγκες (νοητική, ψυχική ή σωματική αναπηρία), σε επίπεδο πρόληψης και θεραπείας.

Στις ανωτέρω ομάδες πληθυσμού, προσπάθειες καταβάλλονται για την αποκατάσταση όλων των οδοντοθεραπευτικών αναγκών (εκτός των προσθετικών διότι δεν προβλέπονται στη σχετική ΥΑ).

- Παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης σε ασθενείς με ελεύθερο ιατρικό ιστορικό (σε άπορους, ανασφάλι-

στους αλλά και σε άτομα που για διάφορους λόγους προτιμούν να περιθάλπονται σε NOT)

- Υποστήριξη άλλων Τμημάτων του Νοσοκομείου με την  
α) συμβολή στη διάγνωση παθήσεων σε ασθενείς που παραπέμπονται για εξέταση, με την έννοια του συσχετισμού των στοματικών εκδηλώσεων με τις συστηματικές παθήσεις ή τη διάγνωση νόσου με πρώτη εκδήλωση στη στοματική κοιλότητα,  
β) παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης σε ασθενείς άλλων Τμημάτων, εσωτερικούς ή εξωτερικούς,  
γ) αντιμετώπιση του οδοντιατρικού επειγόντος στους νοσηλευόμενους στις άλλες Κλινικές του Νοσοκομείου ασθενείς.
- Επίλυση ιδιαίτερων οδοντιατρικών προβλημάτων σε ασθενείς με ελεύθερο ή βεβαρημένο ιατρικό ιστορικό. Πρόκειται για προβλήματα που επιλύονται συνήθως στο πλαίσιο της Στοματολογίας ή της Μικρής Χειρουργικής του στόματος.
- Αντιμετώπιση των επειγόντων οδοντιατρικών περιστατικών σε όλο τον πληθυσμό, ανεξαρτήτως προβλημάτων υγείας.
- Αρχική εκτίμηση και παραπομπή περιστατικών ΣΤΓ-ΠΧ (στοματικής και γναθοπροσωπικής χειρουργικής, «γναθοχειρουργικών»). Σημειωτέον ότι ουδέποτε γίνονται παραπομπές από το δικό μας Τμήμα σε άλλα NOT. Τα οδοντιατρικά περιστατικά, όσο μεγάλη και αν είναι η επιβάρυνση υγείας τους, αντιμετωπίζονται όλα στο δικό μας Τμήμα. Οι παραπομπές αφορούν σε ΣΤΓΠΧ περιστατικά.

Για τα δύο τελευταία ανωτέρω, το Τμήμα πραγματοποιεί και εφημερίες.

Κατά τις εφημερίες αντιμετωπίζονται τα έκτακτα περιστατικά και του ειδικού και του γενικού πληθυσμού. Επίσης γίνεται αρχική εκτίμηση - αντιμετώπιση και παραπομπή σε ΣΤΓΠ χειρουργό εφόσον χρειάζεται.

Αναφέρεται ότι από 1/1/2007 προστέθηκαν ενεργείς εσωτερικές εφημερίες με κύριο έργο του εφημερεύοντος οδοντιάτρου την στενή μετεγχειρητική παρακολούθηση των ΑμεΑ που αντιμετωπίστηκαν στο χειρουργείο, οι οποίες συν τω χρόνω μετατράπηκαν σε μικτές.

Από τον Απρίλιο του 2015, λόγω έλλειψης προσωπικού, μετά από ομόφωνη απόφαση του Επιστημονικού Συμβουλίου κατά την 6η/9.3.2015 συνεδρίασή του και την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου στην υπ' αρ. 5η/17.3.2015 (θ.ΕΗΔ36) συνεδρίασή του, το Οδοντιατρικό Τμήμα ανέστειλε προσωρινά τις ενεργείς γενικές εφημερίες του και διατήρησε μόνο τις μικτές εσωτερικές για τη μετεγχειρητική παρακολούθηση των χειρουργημένων ΑμεΑ, μέχρι να επιλυθεί το πρόβλημα της έλλειψης ιατρικού προσωπικού. Όμως, κατά την γενική εφημερία του Νοσοκομείου στα πλαίσια του πρωινού

ωραρίου πλέον των τακτικών περιστατικών αντιμετωπίζονται και όλοι οι οδοντιατρικοί ασθενείς που προσέρχονται επειγόντως.

Επίσης ο οδοντίατρος κατά τις εφημερίες αυτές (όλες τις μέρες) καλείται να αντιμετωπίσει τα επείγοντα οδοντιατρικά περιστατικά των νοσηλευόμενων σε άλλες κλινικές.

Επίσης, τις ελάχιστες φορές που συνέτρεξε λόγος μετεγχειρητικής παρακολούθησης ασθενούς και την επόμενη ημέρα από το χειρουργείο, πραγματοποιήθηκε εφημερία ετοιμότητας. Κατά τις εφημερίες ετοιμότητας (on-call) ο οδοντίατρος δεν βρίσκεται στον χώρο του Νοσοκομείου, είναι όμως σε λογική απόσταση ώστε να μπορέσει να μεταβεί εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος σε αυτό εάν παραστεί ανάγκη.

Ανεξαρτήτως εφημερίας, αντιμετωπίζονται και τα επείγοντα οδοντιατρικά περιστατικά των νοσηλευόμενων σε άλλες Κλινικές του Νοσοκομείου.

## Μονάδα ΑΜΕΑ

Στα πλαίσια του Οδοντιατρικού Τμήματος λειτουργεί από το 1995 Μονάδα για Οδοντοθεραπεία Ενηλίκων Ατόμων με Αναπηρία (Ατόμων Με Ειδικές Ανάγκες – ΑΜΕΑ είναι ο όρος που χρησιμοποιείται παλαιότερα). Ιδιαίτερα από το Τμήμα μας **παρέχεται στα ΑμεΑ:**

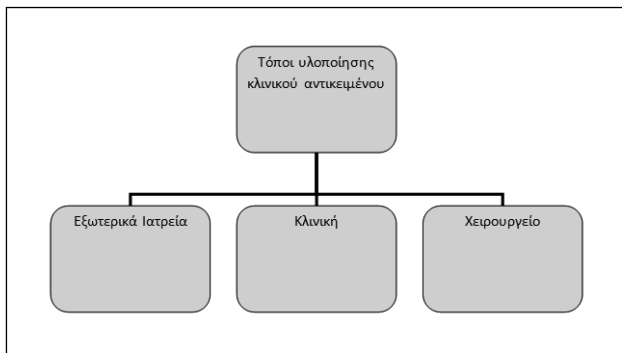
- **πρωτοβάθμια φροντίδα** (οδοντιατρικός έλεγχος, πρόληψη)

- **δευτεροβάθμια φροντίδα** (οδοντιατρική περίθαλψη στον χώρο των εξωτερικών ιατρείων με τοπική αναισθησία αλλά και στο χειρουργείο με γενική αναισθησία (ή ενσυνείδητη καταστολή και τοπική αναισθησία όταν για ιατρικούς λόγους η γενική αναισθησία κρίνεται ότι δεν μπορεί να εφαρμοσθεί) για όσα ενήλικα ΑμεΑ παρουσιάζουν αδυναμία συνεργασίας με τον οδοντίατρο και στη συνέχεια νοσηλεία στην Κλινική).

Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη προσέλευση ενός ΑμεΑ στα τακτικά ιατρεία λαμβάνεται το ιατρικό και οδοντιατρικό ιστορικό, διερευνάται το επίπεδο συνεργασίας και γίνεται κλινική εξέταση προκειμένου να διαπιστωθεί εάν μπορεί να αντιμετωπισθεί στα εξωτερικά ιατρεία. Το ΑμεΑ προγραμματίζεται για αντιμετώπιση στο χειρουργείο μόνο στην περίπτωση που η συνεργασία για αντιμετώπιση στα τακτικά ιατρεία είναι αδύνατη.

Σημειωτέον ότι σημαντικό ποσοστό των ΑμεΑ που αντιμετωπίζονται στο Χειρουργείο αποτελούν βαριές περιπτώσεις με πολλαπλές αναπηρίες. Η ζήτηση υπηρεσιών από ΑμεΑ είναι πολύ μεγάλη, προσέρχονται δε στο Τμήμα μας από όλες τις γεωγραφικές περιοχές της χώρας.

Συνεργασία υπάρχει με διάφορα ιδρύματα ΑμεΑ προς τακτική αντιμετώπιση των ασθενών. Μεγάλη συνεργασία διαχρονικά διατηρείται και με το Παράρτημα Αποθερα-



Εικόνα 1: Τόποι υλοποίησης κλινικού αντικειμένου

πείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Βούλας όπου υπηρετεί οδοντίατρος (η 4η των συγγραφέων), η οποία εξετάζει και θεραπεύει στο Ίδρυμα όσα ΑμεΑ είναι εφικτό, τα δε υπόλοιπα παραπέμπονται στο Τμήμα μας.

## 2. Τόποι υλοποίησης του κλινικού αντικειμένου

Το κλινικό αντικείμενο του Οδοντιατρικού Τμήματος και της Ειδικής Μονάδας ΑμεΑ υλοποιείται στα Εξωτερικά Ιατρεία, την Οδοντιατρική Κλινική και το Χειρουργείο (εικ.1).

### Εξωτερικά Ιατρεία

Το Τμήμα είναι σήμερα εξοπλισμένο με τέσσερις οδοντιατρικές μονάδες που χρησιμεύουν για τη λειτουργία δύο Οδοντιατρικών Ιατρείων και δύο εξειδικευμένων (ενός Στοματολογικού Ιατρείου και ενός Ιατρείου Μικρής Χειρουργικής του Στόματος), για τακτικά και έκτακτα περιστατικά.

Στα Εξωτερικά Ιατρεία αντιμετωπίζονται τακτικά και έκτακτα περιστατικά. Στα εξωτερικά ιατρεία επίσης πραγματοποιείται με τη συνεπικουρία του νοσηλευτικού προσωπικού μέρος του προεγχειρητικού ελέγχου των ΑμεΑ (λήψη αίματος, ηλεκτροκαρδιογράφημα).

Για τα τακτικά ιατρεία υπάρχουν προγραμματισμένες συνεδρίες από το τηλεφωνικό κέντρο, τρεις ημέρες της εβδομάδας (Δευτέρα - Τετάρτη - Παρασκευή) τόσο για τα ΑμεΑ όσο και για τον γενικό πληθυσμό. Τα ραντεβού κλείνονται μέχρι τις 11 π.μ. Οι υπόλοιπες ώρες λειτουργίας διατίθενται σε ραντεβού που προγραμματίζονται από τα ιατρεία μας για τις επανεξετάσεις αλλά και για την ολοκλήρωση της θεραπείας σε ειδικούς ασθενείς καθώς και σε όσους γενικά κρίνεται ότι αυτή πρέπει να ολοκληρωθεί σε σύντομο σχετικά διάστημα.

Παράλληλα λειτουργούν με προγραμματισμένες συνεδρίες και δύο εξειδικευμένα Ιατρεία: εκάστη Δευτέρα το Ιατρείο Μικρής Χειρουργικής του Στόματος και εκάστη Τετάρτη το Στοματολογικό Ιατρείο. Για τις υπόλοιπες δύο ημέρες της εβδομάδας (Τρίτη και Πέμπτη) κατά τις οποίες πραγματοποιούνται και οι επεμβάσεις στο χειρουργείο, οι συνεδρίες προγραμματίζονται από το

Τμήμα μας, ανάλογα με τις απαιτήσεις των χειρουργείων και τη διαθεσιμότητα των οδοντιάτρων του Τμήματος. Στις συνεδρίες της Τρίτης και Πέμπτης έχουν πρόσβαση κατά προτεραιότητα τα ΑμεΑ και τα άτομα με μεγάλη επιβάρυνση της γενικής υγείας, μεταξύ των οποίων και τα άτομα με λοιμώδη νοσήματα.

Εξειδικευμένα ιατρεία, όπως προαναφέρθηκε, λειτουργούν στα πλαίσια του Οδοντιατρικού Τμήματος. Συγκεκριμένα:

**α. Στοματολογικό Ιατρείο**, για την αντιμετώπιση περιστατικών που εμπίπτουν στο αντικείμενο της Στοματολογίας. Στο αντικείμενο αυτό περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων οι στοματικές εκδηλώσεις γενικών νόσων καθώς και οι προκαρκινικές βλάβες και ο καρκίνος του στόματος. Πραγματοποιούνται βιοψίες όταν χρειάζεται και επίσης εξετάζονται ασθενείς που περιθάλπονται στις διάφορες κλινικές του Νοσοκομείου όταν αυτό ζητηθεί από τους θεράποντες ιατρούς τους για διάγνωση και αντιμετώπιση στοματικών εκδηλώσεων. Η έναρξη λειτουργίας του Στοματολογικού Εξωτερικού Ιατρείου (ΣΙ) έγινε την 11/5/2006 (αρ. πρωτ. 8439/2006) και άρχισαν να κλείνονται τα αντίστοιχα ραντεβού μέσω της Γραμματείας των ΤΕΙ. Πλέον των άλλων, σημαντική είναι η συμβολή του ΣΙ στην αποκάλυψη σοβαρών νοσημάτων, όπως συστηματικών νοσημάτων με πρώτες εκδηλώσεις από το στόμα καθώς και νέων περιπτώσεων καρκίνου του στόματος.

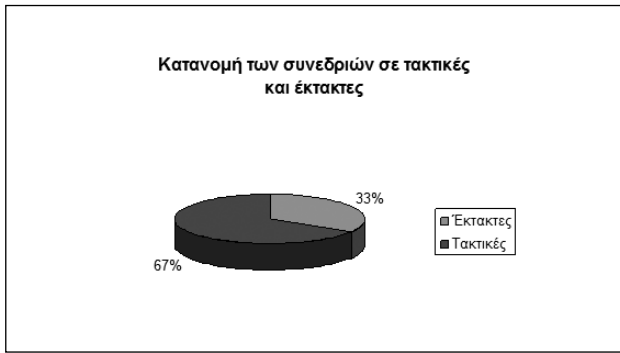
**β. Ιατρείο Μικρής Χειρουργικής Στόματος**, για την αντιμετώπιση περιστατικών που εμπίπτουν στο αντικείμενο της Μικρής Χειρουργικής του Στόματος. Σε αυτά περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων χειρουργικές εξαγωγές εγκλειστών οδόντων και υπολειμματικών ριζών, ακρορριζεκτομές, αφαίρεση ενδοοστικών κύστεων και καλοήθων βλαβών του στοματικού βλεννογόνου καθώς και επεμβάσεις σύγκλεισης στοματοκολπικής επικοινωνίας. Ειδικά ραντεβού για αυτό το ιατρείο άρχισαν να κλείνονται από 5/9/2016 μέσω της Γραμματείας των ΤΕΙ. Η ζήτηση των υπηρεσιών αυτών βαίνει αυξανόμενη με την πάροδο του χρόνου.

### Οδοντιατρική Κλινική

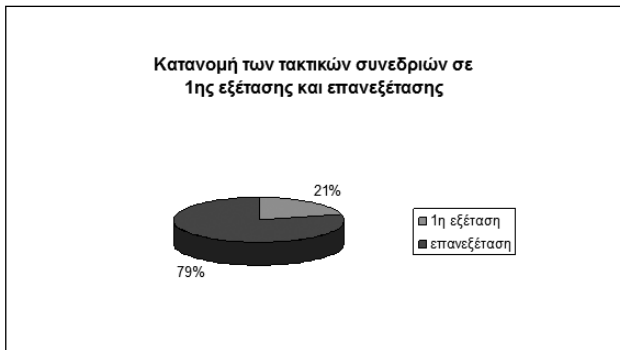
Στον θάλαμο νοσηλείας των οδοντιατρικών ασθενών, ο οποίος περιλαμβάνει δύο κλίνες που ανήκουν στο Οδοντιατρικό Τμήμα - Ειδική Μονάδα ΑμεΑ, η νοσηλεία πραγματοποιείται με ευθύνη των οδοντιάτρων.

Η νοσηλεία αφορά κυρίως σε ΑμεΑ στα οποία παρέχεται οδοντοθεραπεία στον χώρο του χειρουργείου. Όμως γίνεται νοσηλεία και σε ασθενείς με συστηματικά νοσήματα τέτοιας βαρύτητας που πρέπει να ρυθμιστούν ή/και οι ασθενείς πρέπει να ευρισκονται υπό παρακολούθηση προκειμένου να υποβληθούν σε οδοντιατρικές επεμβάσεις (με τοπική ή γενική αναισθησία). Η νοσηλεία συνήθως είναι προγραμματισμένη.





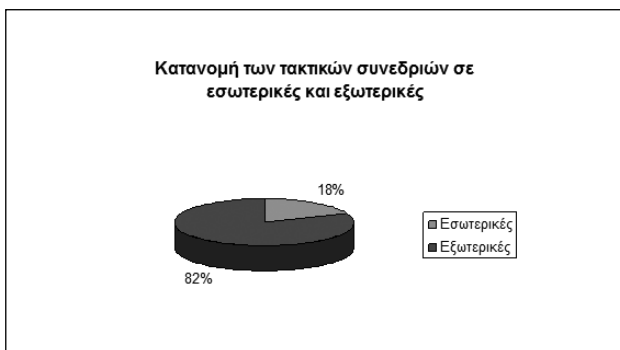
Εικόνα 2: Κατανομή των συνεδριών σε τακτικές και έκτακτες



Εικόνα 3: Κατανομή των τακτικών συνεδριών σε 1ης εξέτασης και επανεξέτασης



Εικόνα 4: Κατανομή των τακτικών συνεδριών ανάλογα με την ύπαρξη ή μη γενικού νοσήματος - αναπηρίας



Εικόνα 5: Κατανομή των τακτικών συνεδριών σε εσωτερικές και εξωτερικές

Ο θάλαμος είναι ειδικά διαμορφωμένος για τη νοσηλεία των ΑμεΑ (ειδική τουαλέτα, ειδική μέριμνα για την ελεγχόμενη πρόσβαση στο μπαλκόνι).

## Χειρουργείο

Στο Χειρουργείο υπάρχει ειδική οδοντιατρική αίθουσα εξοπλισμένη με δύο τροχήλατες οδοντιατρικές μονάδες και όλη την απαραίτητη υλικοτεχνική υποδομή. Στο χειρουργείο αντιμετωπίζονται οι οδοντοθεραπευτικές (πλην των προσθετικών) ανάγκες των ενήλικων ΑμεΑ κυρίως με γενική αναισθησία σύμφωνα με εβδομαδιαίο πρόγραμμα (από δύο άτομα εκάστη Τρίτη και δύο εκάστη Πέμπτη).

### 3. Πραγματοποιηθείσες συνεδρίες

Το σύνολο των συνεδριών που πραγματοποιήθηκαν κατά το διάστημα της υπό εξέταση δεκαετίας ήταν 39634. Από αυτές, οι 13191 ήταν συνεδρίες εκτάκτων – επειγόντων περιστατικών και οι 26443 τακτικών (εικ.2).

**Κατανομή των τακτικών συνεδριών ανάλογα με το αν πρόκειται για 1η εξέταση του ασθενούς ή για επανεξέτασή του**

- Σύνολο τακτικών συνεδριών: 26443
- Συνεδρίες 1ης εξέτασης: 5500
- Συνεδρίες επανεξέτασης: 20943 (εικ.3)

**Κατανομή των τακτικών συνεδριών ανάλογα με την ύπαρξη ή μη γενικών νοσημάτων - αναπηριών**

Σύνολο τακτικών συνεδριών 2008-2017:

- Συνεδρίες σε άτομα με γενικό νόσημα: 5375
- Συνεδρίες σε ΑμεΑ: 9168.
- Συνεδρίες σε άτομα με ελεύθερο ιατρικό ιστορικό: 11900

Σημ. Στις τακτικές συνεδρίες συμπεριλαμβάνονται και αυτές που πραγματοποιήθηκαν στο χειρουργείο (εικ.4). Συγκεκριμένα, στο χειρουργείο αντιμετωπίστηκαν σε αυτό το διάστημα 1513 περιστατικά.

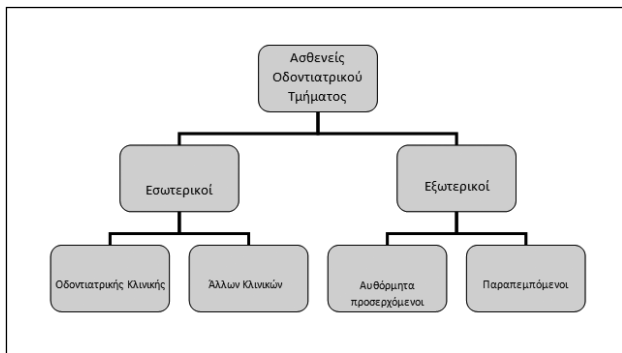
**Κατανομή των τακτικών συνεδριών ανάλογα με την πραγματοποίησή τους σε ασθενείς νοσηλευόμενους (εσωτερικές) ή μη (εξωτερικές)**

- Εσωτερικές: 4866. Στις εσωτερικές συμπεριλαμβάνονται και 1513 που αφορούν στις πραγματοποιηθείσες στο χειρουργείο.
- Εξωτερικές: 21577 (εικ.5).

### 4. Προέλευση ασθενών

Οι ασθενείς του Τμήματος είτε προσέρχονται αυθορμήτως είτε παραπέμπονται από άλλα NOT και γενικότερα τον Δημόσιο Τομέα αλλά και από ελεύθερους επαγγελματίες, οδοντιάτρους και ιατρούς.

Παρ' όλο που τυπικά το Ασκληπείου Βούλας ανήκει στη 2η ΥΠΕ (παλαιότερα στην 1η), σημαντικό ποσοστό



Εικόνα 6: Προσέλευση ασθενών του Οδοντιατρικού τμήματος

των ΑμεΑ που αντιμετωπίζονται χειρουργικά στο Τμήμα μας, διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές της χώρας, δεδομένης της λειτουργίας ελάχιστων μονάδων για οδοντοθεραπεία των ΑμεΑ.

Δεδομένης επίσης της λειτουργίας ελάχιστων στοματολογικών ιατρείων, αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των παραπεμπόμενων ασθενών από πολλά Τμήματα και Ιατρεία του Νοσοκομείου όπως από ΩΡΛ, Παθολογικά κ.ά., από άλλα Νοσοκομεία καθώς επίσης και από ιδιώτες οδοντιάτρους και ιατρούς της ευρύτερης περιοχής. Ασθενείς προσέρχονται στο ιατρείο αυτό και από απομακρυσμένες περιοχές της χώρας (εικ. 6).

### 5. Συνεργασίες

Προς υλοποίηση του κλινικού του αντικειμένου το Οδοντιατρικό Τμήμα συνεργάζεται αρμονικά με όλα τα Τμήματα του Νοσοκομείου. Ιδιαίτερα στενή για τη λειτουργία της Μονάδας για τα ΑμεΑ είναι η συνεργασία με το Αναισθησιολογικό Τμήμα, το νοσηλευτικό προσωπικό του Χειρουργείου και το νοσηλευτικό προσωπικό του Νικολουδείου Δ', όπου νοσηλεύονται οι ασθενείς μας.

Επίσης για την λειτουργία του Στοματολογικού Ιατρείου μεγάλη συνεργασία διατηρείται με το Παθολογοανατομικό Τμήμα και παλαιότερα και με το Κυτταρολογικό Τμήμα (όταν υπηρετούσε Κυτταρολόγος στο Νοσοκομείο).

Για την εν γένει λειτουργία του Οδοντιατρικού μεγάλη συνεργασία υπάρχει με τα Τμήματα ΩΡΛ, Α' και Β' Παθολογικό, Καρδιολογικό, Νεφρολογικό, Αιματολογικό, Μικροβιολογικό, Βιοχημικό, Ακτινοδιαγνωστικό, Ρευματολογικό κ.ά. Στενή ήταν η συνεργασία παλαιότερα με το Ιατρείο Στοματικής και Γναθοπροσωπικής Χειρουργικής (όταν υπηρετούσε ο αντίστοιχος συνάδελφος). Επίσης το Τμήμα συνεργάζεται με την Διοικητική, τη Νοσηλευτική και την Τεχνική Υπηρεσία καθώς και με το Τμήμα Πληροφορικής.

Στενή είναι επίσης η συνεργασία του Τμήματός μας με πολλά Οδοντιατρικά Τμήματα Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας από όλη την Ελλάδα, με Τμήματα Στοματικής και Γναθοπροσωπικής Χειρουργικής καθώς και με την Οδοντιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το Οδοντιατρικό Τμήμα ασκεί και άλλες μη κλινικές δραστηριότητες, όπως εκπαιδευτικές και ερευνητικές.

### Συζήτηση

Η αξιολόγηση των πεπραγμένων έδειξε ότι το Οδοντιατρικό Τμήμα του ΓΝ «Ασκληπιείο Βούλας», συνεργαζόμενο όπου χρειάζεται με τα άλλα Τμήματα του Νοσοκομείου, έχει αναπτύξει και ασκεί όλες τις δραστηριότητες του κλινικού αντικειμένου που περιγράφονται στη συγκεκριμένη ΥΑ, η οποία εντάσσει την παροχή οδοντιατρικής περίθαλψης στις ανωτέρω ομάδες ασθενών στην έννοια της δευτεροβάθμιας οδοντιατρικής περίθαλψης<sup>6</sup>.

Στο Τμήμα μας, οι τακτικές συνεδρίες είναι σημαντικά περισσότερες από τις έκτακτες, όχι μόνο τα τελευταία χρόνια που λόγω έλλειψης προσωπικού πραγματοποιούνται μόνο εσωτερικές εφημερίες αλλά ανέκαθεν. Αυτό αποτελεί μία ένδειξη της προσπάθειας που καταβάλλεται ώστε ο ασθενής να αντιμετωπίζεται σε τακτική οργανωμένη βάση. Άλλη τέτοια ένδειξη αποτελεί επίσης ο μεγάλος αριθμός επανεξετάσεων που φανερώνει την τακτική που ακολουθείται προς αποκατάσταση της στοματικής υγείας οργανωμένα και συνολικά και όχι αποσπασματικά, σύμφωνα και με τις σύγχρονες αντιλήψεις. Επίσης, δικαιώνει την επιλογή της ρύθμισης των ραντεβού με τον προαναφερθέντα τρόπο που δίνει τη δυνατότητα της επιλογής με βάση τη δική μας εκτίμηση για την προτεραιότητα των προς θεραπεία ασθενών στο ωράριο μετά τις 11 π.μ. της Δευτέρας, Τετάρτης και Παρασκευής, καθώς και σε εκείνο των ημερών του χειρουργείου (Τρίτης και Πέμπτης), όταν η βαρύτητα των χειρουργουμένων επιτρέπει να παραμένει ένας από τους οδοντιάτρους στα τακτικά εξωτερικά ιατρεία.

Άνω του ημίσεος των συνεδριών των τακτικών ιατρείων πραγματοποιούνται σε ασθενείς με επιβάρυνση υγείας και ΑμεΑ, από αυτές δε περί το 1/5 σε εσωτερικούς ασθενείς, ένδειξη της επικέντρωσης του Τμήματός μας στον ιδιαίτερο στόχο της παροχής περίθαλψης σε τέτοιους ασθενείς, που αποτελεί και το μείζον καθήκον της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής.

Όπως φαίνεται, και στο Τμήμα μας αντιμετωπίζονται σε μεγάλο ποσοστό στα τακτικά ιατρεία ασθενείς χωρίς επιβάρυνση της γενικής τους υγείας (45% επί του συνόλου των τακτικών συνεδριών), κάνοντας χρήση αυτής της δυνατότητας που δίδει η ΥΑ. Παρόλα αυτά, αυτό το ποσοστό είναι περίπου το μισό εκείνου που είχε αναφερθεί ότι προσερχόταν στα τακτικά ιατρεία Οδοντιατρικού Τμήματος άλλου μεγάλου Νοσοκομείου (85,6% επί του συνόλου των τακτικών συνεδριών) περίπου προ τριακονταετίας, κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας του ΕΣΥ<sup>7</sup>. Έως ένα βαθμό πιστεύουμε ότι η αυξημένη σε σχέση με το παρελθόν προσέλευση ατόμων με βεβαρημένη γενική υγεία οφείλεται στην καλύτερη ενημέρωση του κοινού γενικά για τις προσφερόμενες από τα NOT

υπηρεσίες. Η αναγκαιότητα της ενημέρωσης αυτής είχε επισημανθεί και από τους συγγραφείς της προαναφερθείσας εργασίας<sup>7</sup>. Ειδικά για το Τμήμα μας η μεγαλύτερη προσέλευση ατόμων βεβαρημένης γενικής υγείας οφείλεται επιπλέον και στην επικέντρωση των προσπαθειών μας στην προσέλευση αυτή (με δράσεις ενημέρωσης κοινού, οδοντιάτρων και ιατρών) καθώς και στη λειτουργία από 27/9/1995 της Ειδικής Μονάδας ΑμεΑ.

Ιδιαίτερα η μεγάλη προσέλευση ΑμεΑ στο Τμήμα μας από όλες τις γεωγραφικές περιοχές της χώρας οφείλεται τόσο στην προτίμηση στο Τμήμα μας όσο και στην έλλειψη επαρκούς αριθμού αντίστοιχων μονάδων στο ΕΣΥ για οδοντοθεραπεία υπό γενική αναισθησία. Σύμφωνα μάλιστα με τα στοιχεία του Υπουργείου Υγείας το Τμήμα αυτό, παρά την μικρή δύναμη ιατρικού προσωπικού, είναι μακράν πρώτο πανελλήνια σε παροχή υπηρεσιών στο χειρουργείο σε ΑμεΑ<sup>8-10</sup>.

Δυστυχώς, είναι γεγονός ότι η παροχή περίθαλψης γενικά από τα NOT δυσχεραίνεται από την ύπαρξη διαφόρων προβλημάτων, όπως:

1) Η αντιμετώπιση στα εξωτερικά ιατρεία των NOT πολλών ασθενών με ελεύθερο ιατρικό ιστορικό, οι οποίοι μπορούν να αντιμετωπισθούν σε μονάδες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας (ΠΦΥ).

Η εν λόγω ΥΑ, που καθορίζει το πλαίσιο λειτουργίας, δεν αποκλείει την πρόσβαση και στον γενικό πληθυσμό, με αποτέλεσμα να δημιουργείται επιβάρυνση του συστήματος δευτεροβάθμιας περίθαλψης από ασθενείς που μπορούν να περιθαλφθούν εξωνοσοκομειακά και να καθυστερεί σημαντικά η περίθαλψη εκείνων που επιβάλλεται να τους παρασχεθεί στο Νοσοκομείο<sup>11</sup>.

Στην ΠΦΥ, όμως, μπορούν να αντιμετωπίζονται άτομα φυσικής κατάστασης ASA I (υγείς χωρίς συστηματική νόσο), ASA II (με ήπια ή μέτρια συστηματική νόσο χωρίς λειτουργικούς περιορισμούς) και ορισμένοι από τους ASA III (με σοβαρή συστηματική νόσο με λειτουργικούς περιορισμούς) ενώ στο Νοσοκομείο λόγω του μετρίου ή υψηλού κινδύνου που ενδέχεται να προκύψει από την οδοντιατρική (χειρουργική κυρίως) παρέμβαση επιβάλλεται να αντιμετωπίζονται οι μεγαλύτερης επιβάρυνσης της κατηγορίας ASA III, οι ASA IV (με σοβαρή συστηματική νόσο που αποτελεί συνεχή απειλή για τη ζωή) και οι πέραν αυτής<sup>11,12</sup>. Στα NOT ευνόητο είναι ότι αντιμετωπίζονται και οι νοσηλευόμενοι άλλων Κλινικών του Νοσοκομείου.

Δυστυχώς, η ανάπτυξη των λειτουργιών που εμφανίζεται στο Οδοντιατρικό Τμήμα του Νοσοκομείου μας δεν είναι δεδομένη για όλα τα Οδοντιατρικά Τμήματα των Νοσοκομείων<sup>4</sup>. Παρουσιάζεται μεγάλη διακύμανση και διαφορές ακόμα και ανάμεσα σε NOT της ίδιας Περιφέρειας, σε πολλά δε NOT η παροχή περίθαλψης απέχει πολύ από τον στόχο της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ισότιμη πρόσβαση

των πολιτών. Π.χ. οδοντιατρική αντιμετώπιση υπό Γ.Α. παρέχεται ουσιαστικά σε πολύ λίγα NOT. Επίσης, ΑμεΑ παραπέμπονται για αντιμετώπιση από άλλα NOT ακόμα και όταν δεν χρειάζεται να εφαρμοσθεί Γ.Α. Σε αυτό έχει συντελέσει πλειάδα παραγόντων, όπως η υποστελέχωση, η μη ύπαρξη κλινών για νοσηλεία, η ανεπάρκεια των υποδομών, η οικονομική κρίση και η έλλειψη της σχετικής εμπειρίας ή και ειδικής εκπαίδευσης για την παροχή δευτεροβάθμιας οδοντιατρικής περίθαλψης σε αρκετούς υπηρετούντες οδοντιάτρους<sup>13</sup>. Η Ομάδα Εργασίας για την Αναδιάρθρωση των Δημόσιων Οδοντιατρικών Υπηρεσιών διαπίστωσε επίσης πρόσφατα ότι υπάρχουν «διαφορές στη λειτουργία των NOT ανάμεσα σε μονάδες της ίδιας περιφέρειας αλλά και σε μονάδες διαφορετικών περιφερειών. Πολλά NOT είναι υποστελεχωμένα ενώ σε πολλά οδοντιατρεία οι υποδομές σε εξοπλισμό είναι ελλιπείς ή ανύπαρκτες...». Επίσης ότι «Η αντιμετώπιση των ειδικών ασθενών (παιδών και ενηλίκων) απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και επιβάλλει την εκπαίδευση των αντίστοιχων λειτουργών... Ακρογωνιαίο λίθο της επιτυχίας της αναδιάρθρωσης των Δημόσιων Οδοντιατρικών Υπηρεσιών αποτελεί η επιμόρφωση των υπηρετούντων σε όλο το σύστημα...». «Ειδικότερα για τη Νοσοκομειακή Οδοντιατρική, το θέμα θα πρέπει να λυθεί οριστικά με την καθιέρωση της αντίστοιχης ειδικότητας»<sup>4</sup>.

Επειδή, επομένως, η παροχή δευτεροβάθμιας οδοντιατρικής φροντίδας από τα NOT αποτελεί βασικό τμήμα των Δημόσιων Οδοντιατρικών Υπηρεσιών και καλύπτει σημαντικές ανάγκες του πληθυσμού της χώρας, το συνολικό πλαίσιο χρήζει αναδιάρθρωσης με καίρια σημεία την έκδοση σύγχρονης ΥΑ που θα με αποσαφηνίσει και επικαιροποιήσει το κλινικό αντικείμενο των NOT, την ορθή ανάπτυξη των υπηρεσιών της ΠΦΥ, τη διασύνδεση οδοντιατρικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας Φροντίδας και την οργανωμένη εκπαίδευση των υπηρετούντων<sup>4,13,14</sup>. Σχετικά με την εκπαίδευση αυτή, η θεσμοθέτηση της ειδικότητας της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής - Οδοντιατρικής Ειδικής Φροντίδας θα λύσει οριστικά το ζήτημα αυτό<sup>4</sup>.

Σχετικά με τα δύο εξειδικευμένα ιατρεία που λειτουργούν στο πλαίσιο του Οδοντιατρικού Τμήματος και που αποτελούν ομού με την Ειδική Μονάδα ΑμεΑ, σημεία αναφοράς:

Ίκανο μέρος των συνεδριών των ασθενών που προσέρχονται στα NOT πάσχει από νόσημα του στόματος. Έτσι, το Στοματολογικό Ιατρείο καλύπτει μία μεγάλη αναγκαιότητα, αυτή της περίθαλψης των αντίστοιχων περιστατικών από οδοντιάτρους που έχουν λάβει την ανάλογη εκπαίδευση και γνώση, στο οποίο μπορούν οδοντίατροι και ιατροί διαφόρων ειδικοτήτων να παραπέμπουν τους ασθενείς τους για τη σχετική διάγνωση και θεραπεία<sup>15,1</sup>.

Η Μικρή Χειρουργική του Στόματος αποτελεί βασικό



πυλώνα της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής. Το Ιατρείο Μικρής Χειρουργικής του Στόματος καλύπτει και αυτό αναγκαιότητα, αυτή της περίθαλψης των αντίστοιχων περιστατικών σε ώρες και ημέρα που αυτή είναι προσφορότερη για την πραγματοποίηση των λεπτών και χρονοβόρων πράξεων<sup>17</sup>.

## Συμπεράσματα

Οι κλινικές δραστηριότητες του Οδοντιατρικού Τμήματος του ΓΝ «Ασκληπιείο Βούλας» είναι πλήρως εναρμονισμένες με το πλαίσιο που έχει τεθεί για τη Δευτεροβάθμια Οδοντιατρική Περίθαλψη στο ΕΣΥ.

Η πλήρης ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων από όλα τα ΝΟΤ, θα αναβαθμίσει τα μέγιστα τις παρεχόμενες υπηρεσίες και θα διασφαλίσει την ισότιμη πρόσβαση των πολιτών σε αυτές. Βάση αυτής της ανάπτυξης θα αποτελέσει η ειδική εκπαίδευση των υπηρετούντων στο ΕΣΥ οδοντιάτρων και η καθιέρωση της ειδικότητας της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής - Οδοντιατρικής Ειδικής Φροντίδας.

## Βιβλιογραφία

1. Fiske J: *Special care dentistry*. Br Dent J 2006; 2: 61.
2. Gallagher JE, Fiske J: *Special Care Dentistry: a professional challenge*. Br Dent J 2007; 202(10): 619-629.
3. *Specialist Advisory Committee for Special Care Dentistry: Special Care Dentistry. Specialty Training Curriculum*. London, November 2012
4. Εισήγηση Προτάσεων για την Αναδιάρθρωση και Λειτουργία των Δημόσιων Οδοντιατρικών Υπηρεσιών, Υπουργείο Υγείας,. Ομάδα Εργασίας για την Αναδιάρθρωση και Λειτουργία των Δημόσιων Οδοντιατρικών Υπηρεσιών (Συντονιστής: Δ. Δημητριάδης). Ελλ Νοσ Οδοντ 2016; 9: 9-38.
5. Zambito R, Black H, Tesch, eds: *Hospital Dentistry*. St Louis. Mosby. 1997.
6. Υπουργική Απόφαση με θέμα «Παροχή Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Οδοντιατρικής Περίθαλψης από τα Οδοντιατρικά και Γναθοχειρουργικά Τμήματα των Νοσοκομείων». Αρ. Πρωτ. Α3β/3984/26.3.1990, ΦΕΚ: 239/Β/06.04.1990.
7. Ζερβού-Βάλβη Φ, Κουτούλας Δ, Πηλαλητός Π, Μητσόπουλος Α: Οι ασθενείς με γενικά νοσήματα σε Οδοντιατρικό Τμήμα Γενικού Νοσοκομείου. Κλινικά Χρονικά 1995; 18(4): 224-230.
8. Ζερβού-Βάλβη Φ, Αντωνιάδου Α, Θανούλης Π, Ζουριδάκη Θ, Καραγεώργος Η: Οδοντιατρική περίθαλψη των ατόμων με αναπηρία στο Εθνικό Σύστημα Υγείας. Ελλ Νοσ Οδοντ 2008; 1:19-28.
9. Zervou - Valvi F, Fandridis J, Dimitriou A, Messini M: *Special needs adults treated under general anesthesia as day surgery dental cases*. Hell Dent J 2008-2009; 18-19: 9-12.
10. Υπουργείο Υγείας: *Στοιχεία για τα Οδοντιατρικά Τμήματα των Νοσοκομείων*. Θέρος 2017.
11. Ζερβού-Βάλβη Φ: Ο επιβαρυνμένος ηλικιωμένος ασθενής στη δευτεροβάθμια περίθαλψη - Κριτήρια παραπομπής στο Νοσοκομείο. Στο Κοσιώνη ΑΕ. (Εκδ). Γηροδοντιατρική, 1η έκδοση. Αθήνα, 2018, σελ. 173-180 Διαθέσιμο από: <http://www.gerodontology.gr/assets/books/Gerodontology.pdf> όπως εμφανίζεται την 29/8/2018.
12. Scully C: *Scully's Medical Problems in Dentistry*. 7th ed. Edinburg: Churchill Livingstone Elsevier Ltd, 2014, pp 24-26.
13. Κατσουράκης Μ: Ο ρόλος της δευτεροβάθμιας οδοντιατρικής περίθαλψης (Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής) σε μία χώρα χωρίς οργανωμένη πρωτοβάθμια οδοντιατρική περίθαλψη. Ελλ Νοσ Οδοντ 2015; 8:21-23.
14. Δημητριάδης Δ., Κωνσταντινίδης Ρ., Ζερβού Φ. Η Νοσοκομειακή Οδοντιατρική στο Εθνικό Σύστημα Υγείας της Ελλάδας: καταγραφές και προβληματισμοί. Ελλ Νοσ Οδοντ 2009; 2: 9-14.
15. Ζερβού-Βάλβη Φ, Πηλαλητός Π, Κουτούλας Δ: Στοματολογικά περιστατικά του Οδοντιατρικού Τμήματος του ΠΓΝΝΠ. Κλινικά Χρονικά 1996; 19:206-214..
16. Κατσουράκης Μ, Διαμάντη Σ, Σφακιανού Αικ, Ζερβού Φ: Η Στοματολογία στη Δευτεροβάθμια περίθαλψη: εμπειρία, δυνατότητες, περιορισμοί. Στρογγυλό Τραπέζι, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Στοματολογίας, Αθήνα, 20-21/3/2015.
17. Φραγκάκης Μ, Μικρούλης Σ: Η Μικρή Χειρουργική του Στόματος ως βασικός πυλώνας της Νοσοκομειακής Οδοντιατρικής. Ελλ Νοσ Οδοντ 2008; 1:83-86.